

Ściga modrzewiowa, *Tetropium gabrieli* Weise
(*Cerambycidae*, *Coleoptera*) na ziemiach polskich.

Tetropium gabrieli Weise (*Cerambycidae*, *Coleoptera*) в Польше.

Tetropium gabrieli Weise (*Cerambycidae*, *Coleoptera*) in Poland.

napisał

STANISŁAW KAPUŚCIŃSKI

Wstęp

Ściga modrzewiowa (*Tetropium gabrieli* Weise), przynależna do rodziny kózkowatych (*Cerambycidae*) została wprowadzona do wykazu chrząszczy (*Coleoptera*) ziem polskich, w r. 1913 przez Mariana Łomnickiego (10), który bez bliższego określenia stanowiska wymienił ją ze Śląska. Opierając się na podanym przez M. Łomnickiego wykazie piśmiennictwa sędzę, że zaczerpnął tę wiadomość z publikacji Gerhardta (3) z r. 1910, obejmującej spis chrząszczy całego Śląska. Tam podany został, razem z nazwiskiem zbierającego (Klette) gatunek ten z Karkonoszy: „Riesengebirge”.

Ze Śląska wymienia ten gatunek również Weise (19), który opisał *Tetropium gabrieli* jako nowy gatunek w r. 1905 i zaznaczył jego rozszedlenie słowami „Silesia, Helvetia, Tirolis”, wyjaśniając również, że okaz ze Śląska pochodził z Karkonoszy, gdzie został zebrany przez Gabriela z Nyssy.

Możliwe, że obydwaj stanowiska z Karkonoszy, na których zebrano ten gatunek leżą po stronie polskiej, jednak nie ma na to odpowiednich danych.

Dane Łomnickiego o występowaniu tego gatunku w Polsce na Śląsku powtórzył J. Kinel (7) w r. 1917. Również i R. Kuntze (9) zestawiając w r. 1936 przegląd szkodników z rzędu chrząszczy, tak pisał: „u nas narazie znany tylko ze Śląska, szkodnik modrzewia”. Ze Śląska wymienia *Tetropium gabrieli* Weise Kunth (8), zaś Reitter (11) z Beskidów „In den Beskiden” i z Karkonoszy („Im Riesengebirge”).

Odmienne ustosunkował się J. J. Karpiński (6), który z systematycznego spisu *Cerambycidae* znanych dotąd z terenu ziem polskich według stanu wiedzy o tej rodzinie do r. 1939, a opublikowanego łącznie ze spisem kózkowatych Puszczy Białowieskiej

w r. 1949, wyłączył razem z innymi gatunkami też i *Tetropium gabrieli* Weise. Wyłączenie to uzasadnił Karpiński (6) tym, że ze spisu wyłącza te gatunki, których występowanie na ziemiach polskich jest niepewne z uwagi na ogólnikowe cytowanie ich na podstawie niepewnych informacji lub niepewnych znalezisk. Uważa też, że przynależność do fauny polskiej wyłączonych ze spisu gatunków, wymaga konkretnego stwierdzenia rzeczywistego występowania ich w kraju.

W związku z wyłączeniem ze spisu kózek polskich *Tetropium gabrieli* Weise, uważam za stosowne opublikować posiadane dane o występowaniu tego gatunku w Polsce.

Gatunek ten, bardzo podobny do gatunków pokrewnych, *Tetropium luridum* L. oraz *T. fuscum* Fabr. bardziej znanych i występujących na sośnie i świerku, daje się jako owad doskonały łatwo wyróżnić od obu wymienionych tym, że brak mu głębokiego wcięcia na przodzie głowy. Znalezienie owadów doskonałych jest zwykle przypadkowe, natomiast uzyskanie ich drogą hodowli z larw zimujących w kolebkach poczwarkowych w drewnie trzał modrzewi, jest bardzo łatwe.

Badacze różnych krajów otrzymywali gatunek ten zawsze z modrzewia drogą hodowli z larwy. Dane dotychczasowe wskazują wyraźnie na to, że rośliną żywicielską *Tetropium gabrieli* Weise jest modrzew (*Larix Adans*). Dlatego uważam, że najodpowiedniejszą polską nazwą proponowaną przeze mnie dla tego gatunku będzie Ściga modrzewiowa.

Dla tym lepszego zobrazowania rozszedlenia *Tetropium gabrieli* Weise, podaję na podstawie danych z piśmiennictwa i okazów znajdujących się w zbiorach Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie, zestawienie dotychczas znanych jego stanowisk z kontynentu Europy.

A. Stanowiska *Tetropium gabrieli* Weise na ziemiach polskich.

Na podstawie posiadanych materiałów dowodowych, w postaci zerowisk i wyhodowanych owadów doskonałych, podaję ten gatunek z następujących sześciu stanowisk:

I. Góra Sobótka na Dolnym Śląsku, w Nadleśnictwie Państwowym Sobótka (Okręg Lasów Państwowych we Wrocławiu) w Leśnictwie Strzygomin. Na północnym stoku w dolnej części góry, w miejscu gdzie po wycięciu świerków, opanowanych przez

kornika drukarza (*Ips typographus* L.), odsłoniętych zostało dużo około 60 letnich modrzewi (*Larix europaea* DC.), z których wiele opianowanych przez tę kózkę uschło na pniu.

Modrzewie te oglądałem 25. VI. 1948 roku. W dniu 20. IX. 1948 roku zostały wycięte z posuszowych drzew wycinki strzały, z których w hodowli wyszedł w pracowni 24. I. 1949 r. owad doskonały, długości 8 mm, typowy osobnik barwy czarnej.

II. Nadleśnictwo Państwowe Szczyty (Okręg Lasów Państwowych w Opolu) na Górnym Śląsku, pow. Koźle, Leśnictwo Czerwieńcice, oddz. 12 a. W drzewostanie świerkowym 0. 7, na szczycie wzniesienia, w kępie drągownicy modrzewiowej 0,3, o powierzchni 1/2 ha w dniu 22. VI. 1950 stwierdziło Nadleśnictwo 6 drzew posuszonych, które jak wynika z przysłanych do oznaczenia wycinków, dobite zostały żerem larw. Strzały tych modrzewi odsłonięte zostały nagle wskutek wycięcia w zimie 1948 r. świerków opianowanych przez kornika drukarza (*Ips typographus* L.), który pojawił się tam masowo w drzewach postrzelanych w okresie wojny.

III. Przegorzały, położone 3 km na zachód od Krakowa, w Lesie Wolskim w części należącej do Lasów Doświadczalnych Wydziału Leśnego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Według Chodzieckiego (2) w dzielnicy leśno-fizjograficznej Jury wieluńsko-krakowskiej w obwodzie jury lessowej.

Na wzgórzu (320 m.n.p.m.) z wapienia jurajskiego, pokrytym lessem, w miejscu gdzie znajduje się kępa 65-letnich modrzewi europejskich (*Larix europaea* DC.) rosnących wśród mieszanego drzewostanu bukowego, gatunek ten opada i dobiega żerem larw modrzewie wywrócone przez wiatr, jak i niektóre stojące.

Z wycinka strzały wziętego 14. XII. 1948 r. do pracowni, wyszły owady doskonałe w okresie od 19. I. do 2. II. 1949 r. z wycinka tej samej strzały, wziętego w dniu 1. IV. 1949 r. przez studenta leśnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego Feliksa Szybalskiego, wyszły owady doskonałe w okresie od 5 do 11. V. 1949. Wyhodowały się zarówno osobniki typowe barwy czarnej, jak i aberatywne o pokrywach barwy rdzawoczerwonawobrunatnej.

IV. Nadleśnictwo Państwowe Porąbka (Okręg Lasów Państwowych w Krakowie), Leśnictwo Wielka Puszcza. Według Chodzieckiego (2) w dzielnicy leśno-fizjograficznej Beskid Zachodni w obwodzie Beskid Mały.

Żerowiska larw spotkałem 8. XII. 1947 na wywróconym modrzewiu (*Larix*), odsłoniętym przez wycięcie świerków opanowanych przez kornika drukarza. Z wziętego wtedy do hodowli wycinka strzały, wyszły 15. I. 1948 owady doskonałe, barwy czarnej w ilości 4 sztuk.

V. Nadleśnictwo Państwowe Wieliczka (Okręg Lasów Państwowych w Krakowie), Leśnictwo Szczyrzyc, Uroczysko Szczyrzyc, Oddział 6. Według Chodzickiego (2) w dzielnicy leśno-fizjograficznej Beskid Zachodni w obwodzie Beskid Wyspowy.

W drzewostanie świerkowym z domieszką jodły, sosny i modrzewia, na wywróconym modrzewiu żerowiska larw zebrał 18. IV. 1950 r. student leśnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Władysław Czul.

VI. Nadleśnictwo Państwowe Muszyna (Okręg Lasów Państwowych w Krakowie), Leśnictwo Muszyna, Oddział 45. Według Chodzickiego (2) w dzielnicy leśno-fizjograficznej Beskid Zachodni w obwodzie Beskid Sądecki.

W młodniku świerkowo-jodłowym, w kępie 22 letniego Modrzewia europejskiego (*Larix europaea* DC.) z usychających modrzewi, wycięto odcinki strzały, poniżej miejsc opanowanych przez grzyb *Dasyscypha wilkommii* Htg., w dniu 11. III. 1950 r., z których owady doskonałe wyszły 19. IV. i 2. V. 1950 r.

B. Rozsiedlenie *Tetropium gabrieli* Weise.

Jak wynika z dostępnego mi piśmiennictwa, gatunek ten występuje w Europie w następujących krajach. W Anglii wyhodowano okazy doskonałe z modrzewia (Schmitschek, 13). Na kontynencie, swym rozsiedleniem obejmuje Europę środkową, gdzie znaleziony został nie tylko w zasięgu naturalnym swych drzew żywicielskich, ale też w wielu miejscach takich, gdzie modrzew został dopiero przez człowieka wprowadzony. Zaznaczyć wypada, że już z górą 100 lat temu, leśnicy sadząc modrzew europejski, rozprowadzili go daleko na północ, aż po Danię i Szwecję.

Tetropium gabrieli Weise, o ile mi wiadomo, nie jest znany z Europy wschodniej. W pracy autorów radzieckich Gusiewa i Rimskiego-Korsakowa (4), gatunek ten nie jest wymieniony.

Stanowiska tego gatunku na kontynencie Europy, znane mi dotychczas, a zestawione na podstawie danych z piśmiennictwa i okazów Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie, są następujące:

Niemiecka Republika Demokratyczna.

1. Okolica Dessau, Saksonia; Horion [5].
2. Neschwitz, Saksonia, imago wyhodował z larwy z modrzewia prof. Prell; Schmidt [14].
3. Budziszyn (Bautzen), Saksonia, imago wyhodował z larwy z modrzewia prof. Prell; Schmidt [14].
4. Harth k/Lipska, Saksonia; Schmidt [14].
5. Bad Kösen, Saksonia, imago wyhodował z larwy z modrzewia prof. Prell; Schmidt [14].
6. Unstrutgebiet (rzeka Unstrut), Turyngia; Schmidt [15].

Niemcy Zachodnie:

7. Brilon, Westfalia; Horion [5].
8. Donnersberg, Palatynat; Schmidt [15].
9. Okolica Monachium, Bawaria; Horion [5].

Czechosłowacja:

10. Wysokie Tatry, Słowacja; Roubal [12a].
11. Vernar, Słowacja; Roubal [12b].
12. Liptawski Hrádek, Podbansko, Słowacja; Roubal [12a].
13. Niskie Tatry, Vlastni Pasma, Słowacja; Roubal [12b].
14. Vlára, Bielawy, Słowacja; Roubal [12a].
15. Slavetice (Leśnictwo), Morawy Południowe, imago wyhodował z modrzewia Schimitschek [13].

Austria:

16. Raabs a. d. Thaya, Austria Dolna; Schimitschek [13].
17. St Michael k/Leoben, Styria; Schimitschek [13].
18. Innsbruck, Tyrol; okaz w Państw. Muzeum Zoolog. w Warszawie.
19. Schnalser Tal, Tyrol; Weise [19].

Szwajcaria:

20. Tarasp, Unter-Engadin; Weise [19].
21. Ober-Engadin; Weise [19].

Włochy:

22. Stilsfer Joch, Ortler, Alpy; okaz w Państw. Muzeum Zoologicznym w Warszawie.

Z. S. S. R.

23. Howerla, Karpaty Wschodnie, pasmo Czarnohory; Roubal [12a].

Z Zakładu Ochrony Lasu i Entomologii Leśnej Wydziału Leśnego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie ul. Czysła 18.

Резюме

Автор описывает этот вид насекомого опираясь на достоверном материале собранном в шести местах обитания в Польше с содержащем следы питания личинок и выведенные насекомые — имаго.

Вид этот появляется на 22-65 летних лиственницах — *Larix europaea* L. как вторичный вредитель деревьев, которыми овладел *Dasyscypha wilkommii* Htg., опрокинутых ветром и открытых вследствие вырубki слабых насаждений, которые пали жертвой *Ips typographus* L.

Из кафедры Охроны Леса и Лесной Энтомологии Лесного Факультета Ягеллонского Университета в Кракове.

Summary

The author lists *Tetropium gabrieli* Weise from 6 different localities in Poland, on base of feeding areas or perfect insects bred in the laboratory. The species was found on *Larix europaea* DC., 22 to 65 years old, as a secondary pest on specimens already taken in possession by *Dasyscypha wilkommii* Htg., brought down by the wind and exposed by cutting down of spruce forests attacked by *Ips typographus* L.

From the Institute of Forest Protection and Forest Entomology of the Forest Section of the Jagellonian University in Cracow.

Piśmiennictwo.

Литература—Literature

- [1] Aurivillius Chr., Cerambycidae, Cerambycinae in Junk-Schenkling Coleopterorum Catalogus, Berlin, pars. 39, 1912, p. 19.
- [2] Chodziecki E., Krainy, dzielnicę i obwody leśno-fizjograficzne południowo-zachodniej Polski (Physiographic Forest Regions, Divisions and Sections of the South-Western Poland). Sylwan, Warszawa, 1947, str. 32—82, mapa 1.
- [3] Gerhardt J., Verzeichniss der Käfer Schlesiens preussischen und österreichischen Anteils. Auflage III. Berlin, 1910 Verl. J. Springer.
- [4] Gusiew I.W., Rimskij-Korsakow N. M., Opredełitel powrezdenij lesnych i dekoratiwnych derewiew i kustarnikow ewropejskoj czasti S.S.S.R. — Leningrad 1940.
- [5] Horion A., Nachtrag zu Fauna Germanica, die Käfer des Deutschen Reiches von Edmund Reitter. Krefeld, 1935, p. 284.
- [6] Karpiński J. J., Kózki (*Cerambycidae*) Puszczy Białowieskiej (Les Capricornes de la Forêt de Białowieża). Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa, Seria A. Nr 55, 1949.
- [7] Kinel J., Kózki Polski (*Cerambycidae* Poloniae). — Rozprawy i Wiadomości z Muzeum im. Dzieduszyckich, Lwów, Tom. III, 1917, str. 73.
- [8] Kunth P., Illustrierte Bestimmungstabellen der Käfer Deutschlands. Stuttgart, 1913.

- [9] Kuntze R., Krytyczny przegląd szkodników z rzędu chrząszczy zarejestrowanych w Polsce w latach 1919—1933. (Eine kritische Übersicht der in Polen durch den Pflanzenschutzdienst in den Jahren 1919—1933 verzeichneten schädlichen Coleopterenarten). — Rocznik Ochrony Roślin, Warszawa, 3, zes. 2, p. 94. 1936.
- [10] Łomnicki M. Wykaz chrząszczów czyli tęgopokrywych (Coleoptera) ziem polskich. (Catalogus coleopterorum Poloniae). — Kosmos, Lwów, 38, 1913, p. 121.
- [11] Reitter E., Fauna Germanica, die Käfer des Deutschen Reiches. — Stuttgart, Bd. IV, 1912, p. 44.
- [12] Roubal J., Katalog Coleopter Slovenska a Podkarpatska.
a) Bratislava 2, 1936, str. 363,
b) Praha 3, 1937—41, str. 300.
- [13] Schimitschek E., *Tetropium Gabrieli* Weise und *Tetropium fuscum* F. Ein Beitrag zu ihrer Lebensgeschichte und Lebensgemeinschaft. — Zeitschrift für angewandte Entomologie. — Berlin 15, 1929, p. 229—334.
- [14] Schmidt G., *Tetropium Gabrieli* Weise auch in Sachsen. — Entomologische Blätter, Berlin, 34, 1938, p. 89.
- [15] Schmidt G., Ergänzende Bemerkungen über einige Cerambycidaen-Arten. — Entomologische Blätter, Berlin, 39, 1943, p. 93.
- [16] Schmucker T., The tree species of the northern temperate zone and their distribution. — Silvae Orbis — Monographs of the International Forestry Centre, Berlin-Wansee, 4, 1942, (Larix maps).
- [17] Szafer W., Flora Polski w Romera E., Powszechnym Atlasie Geograficznym, Książnica-Atlas, Lwów-Warszawa, 1928.
- [18] Tarbińskij S. P. i Pławilsczykow N. N., Opredelitel nasiekomych ewropejskoj czasti S.S.S.R. — Moskwa—Leningrad. „Sielchozgis”.
- [19] Weise J., *Tetropium Gabrieli* Weise n. sp. — Deutsche Entomologische Zeitschrift, 1, 1905, p. 136.
- [20] Winkler A., Catalogus Coleopterorum regionis palaearticae. Wien, 1924—1934, p. 1140.